

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Middelrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herken, Ermelo; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswold; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroot, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijs, Zwolle; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f 2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f 7.50 en voor Ned-Indië f 6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: De grond voor ons weten. III. — Uit de Schrift: Bijdschap. (1 Thessa. 5:16.) — Kerkelijk Leven: De klok achteruitgezet. Recht en plicht tot symbolvorming. II. Afvaardiging. „Leerwader Kerkblad”. Rectificatie. — Even Parkeeren: Hemelsblauwe stridijes. — Literatuur en Kunst: Is het mijn schuld? I. — Uit de Historie: Twee proefschriften. — Muz. Kroniek: De strijd rond het „Ghebruik en Ongebruik van 't Orgel”. I. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Iets over het Rassenvraagstuk in onzen tijd. — Perschoonw. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

De grond voor ons weten.

III.

Waar Dr Hepp verzuimd heeft eenigen grondslag aan zijn stelling te geven, zouden we geneigd zijn te zeggen: het testimonium generale, het algemeene getuigenis aan de zijde van het subject als zekerheidsgrond voor ons weten, is een fictie gebouwd op een fictie.

Het verwondert ons dan ook niet dat het den schrijver niet gelukt, het groote belang ervan aan ons duidelijk te maken.

De stelling, waarmee heel zijn betoog staat of valt vind ik op blz. 116 in dit woord:

„Noch het subject, noch het object kan ons den laatste grond voor onze zekerheid bieden”.

Enkele regels verder voegt hij hieraan toe: „de „fundamenten onzer zekerheid worden niet gevonden binnen de grenzen van het geschapene, maar liggen dieper”.

Volgens Dr Hepp ligt de grond van onze zekerheid dus in het algemeene getuigenis des Heiligen Geestes in het hart van ieder mensch, hetwelk „aanzegt, dat de getuigenissen (van de dingen buiten ons tot ons komende) waar zijn”.

Dit getuigenis ligt niet in 't geschapene (het object) doch in het subject, den mensch, maar is toch niet het subject zelf. Dr Hepp zegt hiervan (pag. 133): „Dat de zekerheid zelf iets subjectiefs „is, daarover bestaat geen verschil van gevoelen. „Maar daarom behoeft de grond van die zekerheid nog niet subjectief te wezen; zelfs mag hij „dit niet zijn, anders wordt de zekerheid in plaats „van subjectief subjectivistisch. Omdat elk deel „van mijn lichaam, tot mijn voetzolen toe, tot „mijzelf behoort, daarom behoeft de grond waar- „op ik sta, nog niet tot mijzelf te behooren”.

De voorstelling is dus deze: Er is iemand aan den kant van het subject, die in dat subject getuigt: het objectieve getuigenis dat van buiten tot u komt, is waar! Dit getuigenis aan de zijde van het subject nu is niet subjectief, maar het is de grond in mij, waarop ik welbewust (zekerheid is toch bewust) sta.

Hiermee is dan volgens Dr Hepp het subjectivisme en ook het idealisme en het solipsisme¹⁾ afgesneden. Ook de zelfgenoegzaamheid van het menschelek denken.

Wij verstaan, dat we hier de uiterste voorzichtigheid in acht hebben te nemen. Maar de heiligheid van de zaak is tegelijk een aansporing tot nauwkeurig onderzoek. Temeer waar de kwestie voor het menschelek kennen van 't grootste gewicht is. (Joh. 17:3.)

1) Idealisme en solipsisme liggen in dezelfde lijn en zijn beide subjectivistisch. Het idealisme (Berkeley, Fichte e.a.) voert tot de ontkenning van de wereld buiten ons, om alleen de idee in het subject als werkelijk over te houden.

Het solipsisme is de consequentie hiervan, de leer van het: ik ben er alleen. Het woord is samengesteld uit „ipse”, zelf, en „solus”, alleen.

Dr Hepp legt dus den grond voor het menschelek kennen in het subject, in den mensch, die kent. Toch is het, volgens hem, niet subjectief, want het is het getuigenis van God in het subject. Wanneer dit nu beantwoordt aan den term „testimonium”; dan is het een getuigenis der waarheid, dat ieder mensch in zich waarneemt.

„Ieder mensch heeft althans eenige onmiddellijke „zekerheid. Nooit kan een mensch zoover weg- „zinken, dat de Geest hem zijn testimonium gene- „rale en daarmee alle zekerheid ten eenenmale „onthoudt. Dan zou hij ook noodzakelijk ophou- „den mensch te zijn. Reeds in den prillen kinder- „leeftijd is het aanwezig”.

Toch is het niet de bedoeling van den schrijver, dat de mensch dit getuigenis in zich hoort of waarneemt, of zelfs bewustheid daarvan heeft, zoodat hij door overtuiging van binnen uit zeker wordt. In dat geval toch zou het testimonium een inhoud hebben, die het aan het subject openbaart, en dus zou het in zekeren zin toch weer als iets objectiefs worden waargenomen, al komt het dan ook niet uit het geschapene. Waar we hier heen moeten met het woord van den schrijver, dat het testimonium „aanzegt”, dat de externe, van buiten af tot ons komende, getuigenissen waar zijn, weet ik niet.

De term „getuigenis” is dus niet goed. De Geest werkt op een andere manier dan door overtuiging de zekerheid in het menschelek subject. Er is geen bewuste waarneming daarvan in het subject.

Maar dan kan Dr Hepp dit getuigenis in geen geval den grond noemen, waarop wij staan.

't Is niet buiten het subject. Maar 't is in het subject. Hij mag het testimonium van den Heiligen Geest dan willen blijven onderscheiden van „het testimonium spiritus nostri”, het getuigenis van onzen geest, het blijft toch altijd binnen het subject.

Wanneer Dr Hepp ons nu verzekert, „dat de „grond van de zekerheid nog niet subjectief be- „hoort te wezen” (blz. 133), en: „omdat elk deel „van mijn lichaam tot mijn voetzolen toe tot mij- „zelf behoort, daarom behoeft de grond waarop „ik sta, nog niet tot mijzelf te behooren”, dan kunnen wij antwoorden: het algemeene getuigenis aan de zijde van het subject, dat ge bepleit, wordt nimmer als de grond, waarop gij staat, een zaak buiten het subject. Het mag dan onder het subject of in 't verlengde van het subject gedacht worden, het blijft steeds behooren tot het subject. Al neemt Dr Hepp nog zooveel nieuwe voetzolen, ze worden nooit de grond, waarop hij staat.

Men zal er, op dit standpunt, ook onmogelijk aan kunnen ontkomen om in het menschelek subject iets absoluuts te denken. Dat Dr Hepp onder de eigenschappen van zijn testimonium generale opneemt b.v. de transcendentie, de onfeilbaarheid en de onwederstandelijkheid, lijkt mij dan ook niet geheel zonder bedenking. Men kan ook nooit weten, wat een oorspronkelijkheidszieke epigoon in later tijd hiervan maakt.

Dr Hepp heeft den grond der menscheleke kennis buiten het subject en buiten het object pogen te vinden, buiten welke twee geen derde is.²⁾ Dus is hij in het subjectieve blijven hangen.

Voor den goeden lezer heeft hij evenwel duidelijk aan het licht gebracht, dat die grond daar niet te vinden is.

Derhalve blijft over, dat, wanneer er een grond voor ons weten bestaat, deze allereerst gezocht moet worden in het object. Geen kenmerk, tenzij op objectieven grond. De negatieve stelling van Dr Hepp: „de fundamenten onzer zekerheid worden niet gevonden binnen de grenzen van het geschapene” moet worden omgekeerd.

2) Deze tegenstelling tusschen subject en object wordt alleen zoo scherp gebedacht onder restrictie van hetgeen in noot 1 bij het eerste artikel hierover is gezegd.

Telkens en telkens waarschuwen we tegen de pantheistische strooming, die over alle akker des levens haar wateren vloeien doet, en, helaas! door Schleiermacher, ook binnengelaten is op het erf der theologie.

Laat ons er thans bijvoegen, dat men toch door het dwepen op den kansel met het denkbeeld van „persoonlijkheid” zich niet late diets maken, dat het pantheistisch gevaar week.

Eer komt het juist daardoor nader. Van de „persoonlijkheid” komt men op de „ideale persoonlijkheid”, waarvan de personen slechts gevarieerde uitingen zijn.

En dan kan men met Fichte wel in gewonen zin die „ideale persoonlijkheid” in God plaatsen, maar, en dat is 't ontzettende, men kan evengoed, vlak omgekeerd, die „ideale persoonlijkheid” in zijn ik als idee „mensch” stellen.

Dr A. KUYPER.
De Heraut, No. 252, 22 Oct. 1882.

De waarheid is: het geschapene is het fundament onzer zekerheid.

Alvorens hierover nu te gaan handelen, stel ik voorop, dat „verzekerdheid” een betere term is om „subjectieve zekerheid” aan te duiden dan „zekerheid”.

Dit woord voorkomt ook verwarring met „objectieve zekerheid”, die men „zekerheid” kan blijven noemen. Het gaat hier dus over: den grond onzer verzekerdheid.

Dit is ook het vraagstuk, waarover de dissertatie van Dr Hepp handelt.

Ook merk ik op, dat de menscheleke verzekerdheid licht te hoog wordt aangeslagen, en dat rekening moet worden gehouden met het feit, dat verschillende menschen vast verzekerd kunnen zijn van tegengestelde zaken, dat er veel verzekerdheid is, die met de waarheid niet overeenstemt, dat die „subjectieve zekerheid” altijd relatief en gebrekkig is, en dat een kennen volkomen adequaat aan de objectieve waarheid, bij menschen niet voorkomt.

Dr Hepp nu heeft groot bezwaar tegen den objectieven grond onzer verzekerdheid.

Hij zegt op blz. 148: „Het testimonium externum, (het getuigenis dat uit de wereld buiten ons „tot ons komt. P.) is onmachtig, ons de waarheid „te verzekeren, het openbaart haar alleen. Wan- „neer de openbaring ons tevens zekerheid moest „schenken, zou ze dit moeten doen door de dingen „om ons heen, die we om hunszelfs wille zouden „moeten gelooven. Neen, de dingen zijn slechts „de gezanten van den H. Geest. Zij doen mij Zijn „getuigenis hooren. Maar absolute zekerheid be- „kom ik eerst dan, wanneer de H. Geest mij buiten „die gezanten om, te gelooven geeft dat hun open- „baring waarheid is. En dat heeft plaats in het „testimonium generale internum”.

Een oogenblik later bewijst Dr Hepp, dat hij van die „absolute” zekerheid, die het testimonium generale internum geeft, zelf toch niet absoluut zeker is. Want hij zegt er van: „Het is alleen zijn roeping het inwendige getuigenis te „bevestigen, voor ons onwankelbaar vast te ma- „ken; van de waarheid ons zóó te doordringen, „dat geen ernstige diepe twijfel bij ons rijzen kan.” Dus wel twijfel!

Maar géén ernstige, diepe.

De dingen om ons heen schenken ons, volgens Dr Hepp, geen zekere kennis van hun bestaan.

Hij zegt: „Tegen den objectieven zekerheids- „grond kunnen minstens zooveel bezwaren worden „ingebracht als tegen de subjectieve. Het voert „tot onderwerping aan de natuur, d.i. fatalisme”.

Verder: „Die zich tot het object wendden, kwamen er toe een objectieve evidentie aan te nemen. Dit wordt objectieve dwang, waardoor de „mensch onder de natuur komt te staan”. „Sklav der Sinnenwelt”, Fichte.

Volgens Dr Hepp is dit zich wenden tot het object om zekerheid „in strijd met de waarde „van den mensch als beeldrager Gods. Als heerscher over Gods werken staat hij vrij en souverain tegenover de natuur”.

Mogelijk is het mijn onnoozelheid, dat ik van al deze bezwaren in 't geheel niets kan zien. Ik vraag: Hoe heb ik het nu toch? Staat de mensch niet vrij omdat hij de objectieve waarheden buiten zich moet erkennen?

Geven die hem geen zekerheid? Voert dit tot fatalisme? Sta ik onder de dingen, omdat ik ze ken?

Dr Hepp noemt dezen „objectieven dwang” de „Achilleshiel van den objectieven zekerheidsgrond”.

Maar deze objectieve dwang bestaat dan toch in geen geval voor degenen, die de objectieve wereld beschouwen als het geschapene, en die dus God als den Schepper van die wereld erkennen!

Misschien zie ik het al te simpel. Maar de kwestie is voor mij eenvoudig. De objectieve wereld heeft de zekerheid van haar bestaan en waarheid in zichzelf. Zij biedt zich aan den met rede begaafden mensch tot onderzoek aan. De dingen zijn alle naar hun aard in zichzelf zeker. De mensch kan zich hiervan vergewissen. Zóó krijgt hij subjectieve zekerheid overeenkomstig de waarheid. Hij kent de dingen.

Nu kan hij met een halve kennis tevreden zijn. Hij kan de dingen in een valsch licht zien, hij kan bevooroordeeld tot de dingen komen. Hij kan zich vergissen, en niettemin zeer verzekerd worden.

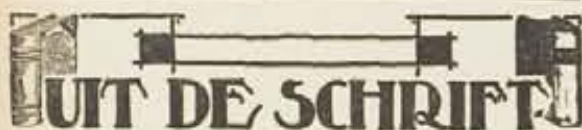
Wil hij zekerheid overeenkomstig de waarheid hebben, dan moet hij zuiver objectief waarnemen. Hoe beter hij zich weet te onderwerpen aan het objectieve, des te meer is zijn kennis ware kennis, des te krachtiger ondervindt hij, dat de eenige grond voor zeker weten gelegen is in de objectieve wereld.

Dit is altijd een vrijwillig zich schikken van den mensch naar de waarheid, die van hem onafhankelijk is. Het wordt nooit dwang van de zijde van het object. Het is het opvangen van het testimonium externum (het getuigenis van buitenaf) aangaande den Maker, zooals ook menscheeljk maaksel van den menscheeljk maker getuigt.

Wanneer we den grond voor ons weten in het object zoeken, loopen we dus nooit gevaar voor fatalisme.

Zóó alleen is de wetenschap bezielend en vrijmakend.

J. S. POST.

UIT DE SCHRIFT

Blijdschap.

Verblijdt u ten allen tijde!
1 Thess. 5:16.

Het leven van den Christen moet Maranatha-leven zijn. Wie door het geloof in den Zaligmaker leeft, wandelt onder een geopenden hemel en hij verwacht den Zoon Gods, Die in het vleesch verscheen als den Heere der heerlijkheid.

Wie gelooft, desespeert niet in „de schaduwen van morgen”, maar zingt ondanks alle duisternissen „het pelgrimlied der hope”.

Hoe moet zich echter zulk Maranatha-leven openbaren?

Betekent het een superlatief van wat de menschen het „gewone” geestelijke leven noemen?

Grijpt het uit boven uw kerkelijk samenleven of drijt het tot ontkenning van het leven des tijds met zijn arbeid en zorgen, met zijn strijd en druk?

Is het een hoogspanning van vlammende geestdrift en openbaart het zich in uitbundig enthousiasme, dat dwepend zich ver uitdroomt boven de dingen, die gezien worden?

Is het een ontheven worden aan uzelf en aan den dag, waarin gij wordt gesteld?

Laat de Schrift op die vragen het antwoord geven!

Ze doet dat nergens zoo duidelijk als in het hoofdstuk, waaraan ons meditatie-woord is ontleend.

Trouwens... heel deze zendbrief is één Maranathaliel.

Men heeft dit eerste en dus oudste schrijven van den apostel Paulus genoemd de apostolische symphonie van Christus' wederkomst.

In dat licht krijgt juist het slot-hoofdstuk bijzondere kleur en zin.

Het teekent opzettelijk de levenspraktijk der gemeente van Christus voor iederen dag, die vervuld moet worden, eer haar Heere en Koning keert, als een dief in den nacht.

En dan wijst Paulus alle opwinding, alle geestdrijverij met beslistheid af.

Zeker... hij maant tot Maranatha-leven.

Maar dat leven zij eenvoudig geloofsleven:

Leven in heiligmaking. (vs 4-11)

Leven in liefdevolle waardeering van kerk en ambt. (vs 12, 13)

Leven in de gemeenschap der heiligen, in vreedzaamheid, in vertroosting der zwakken, en in ondersteuning der kleinmoedigen. (vs 14)

En dan voorts: „Verblijdt u ten allen tijde. Bidt zonder ophouden. Dankt God in alles. Bluscht den Geest niet uit. Veracht de profetiën niet. Beproeft alle dingen. Behoudt het goede. Onthoudt u van allen schijn des kwaads!” (vs 16-22)

Blijdschap is dus de eerste trek van het Maranatha-leven des Christens.

En die blijdschap wordt ons zelfs als een uitdrukkelijk bevel Gods op het hart gebonden. „Want dit is de wil Gods over u in Christus Jezus. (vs 18)

God wil Zijn advents-gemeente als eene gemeente der blijdschap.

Hij heeft Zelf die blijdschap mogelijk gemaakt. In Christus Jezus heeft Hij de oorzaak van alle honger en kommer weggenomen en allen, die van dien Christus zijn, hebben nu in het licht dier blijdschap te wandelen.

Verblijdt u ten allen tijde!
Helaas... er is eene „vroombheid”, welke deze roep tot blijdschap niet wil verstaan.

Er is een „Christendom”, dat eenzijdig tot droefheid maant en dat meent zich tegen dit woord van den apostel te kunnen wegpantseren achter het woord van Jezus: „Zalig zijn zij, die treuren!”

Ze bidden zelfs niet om blijdschap; ze smeken enkel nog eens bedroefd te mogen worden met die droefheid naar God, welke eene onberouwelijke bekeering tot zaligheid werkt.

Jammerlijk, jammerlijk misverstand!
Immers, deze blijdschap is geen tegenstelling met die droefheid.

Integendeel. Die droefheid is subjectief de weg tot deze blijdschap.

Deze laatste wortelt in de eerste.

Zeker, er is eene blijdschap, welke lachen uitzinnig is!

Dat is juist de blijdschap, die geen droefheid kent tot God.

Maar ook de droefheid, welke den wil Gods tot blijdschap wederstaat is tot den dood.

De ware droefheid naar God is slechts door-gang.

Het moet tot blijdschap komen.

En het kan tot blijdschap komen. In Christus Jezus, de bron van vreugd voor allen, die treuren vanwege hun zonden. Heeft niet reeds de engel in Efratha's veld gezegd: „Ziet, ik verkondig u groote blijdschap, die al den volke wezen zal?”

En daarom: „Verblijdt u ten allen tijde!”

Deze roeping is zwaar. Ze roept tot geloof. En wij, wij zijn zoo ongelooft.

Zoo kleingelooft.

We zien te veel naar binnen. We letten ook vaak uitsluitend op wind en golven. We verliezen Jezus' Kribbe, Jezus' Kruis, Jezus' Kroon uit het oog.

En ja... dan is het wel heel moeilijk om blij te kunnen zijn en blij te kunnen blijven.

Vooral als het dan zelfs heet, en met nadruk heet: „Verblijdt u ten allen tijde!”

Stond daar nu maar enkel: „Verblijdt u!”

Zoo af en toe eens.

Als we het eens echt „goed” hebben.

Op de hoogtepunten van ons leven, wanneer in stoffelijken en geestelijken voorspoed de milde bliken eens Vaders ons verkwikken.

Op het moment van belijdenis-doen.

Of bij een Avondmaal.

Maar neen: ten allen tijde!

Ook in de branding der teleurstellingen.

In den storm van zorgen en donkerheden.

Onder den ban van verdrukking en lijden.

In het strijdperk, waar de wonden branden en in de wacht-kamer, waar het vurig-verbeide einde niet komt.

Onder de „schaduwen van morgen” en als de vijanden sterk zijn over het erfdeel des Heeren en er geen spoor voor uw oog te ontdekken schijnt van Christus' komst.

Dan... blij?

O, dat is moeilijk!

En toch... het moet. God wil het zoo. Daarin juist zullen we Hem eeren, het licht Zijner genade in Christus roemen en Zijn Zoon uit de hemelen verwachten.

En het kan.

Door het geloof.

Dat is door het zien op en het kinderlijk aanvaarden van Gods gave in den Persoon en in het Werk van den Christus.

Jaagt dan dat ideaal na. Vooral nu, in onze dagen vol klacht en duister, maar ook vol van Jezus' naderende voetstappen. Ziet op uw Heiland en Koning. Realiseer u, dat ge, zoo ge waarachtig gelooft, in Hem alles, alles hebt, voor tijd en eeuwigheid, ook als veel, als alles u ontvalt en wachtend op Hem, verblijdt u ten allen tijde!

Ermelo.

VAN HERKSEN.

KERKELIJK LEVEN

De klok achteruitgezet.

Dr H. Steen heeft een brochure geschreven, waarin hij — onder den titel „Philosophia Deformata” een bestrijding geeft van de wijsgeerige constructies van de hoogleraren Vollenhoven en Dooyeweerd.

Vluchtige kennisneming van dit geschrift heeft me al dadelijk de eenigszins pijnlijke overtuiging geschouwen, dat de klok door Dr Steen wordt achteruitgezet. Winst, die reeds was behaald, wordt hier weer prijsgegeven; gehoorzaamheidsverrichtingen, waaraan reeds erkenning gegeven was, worden zelfs ontkend.

Een enkel voorbeeld moge hier worden gegeven.

De schrijver constateert (bl. 11), dat Prof. Vollenhoven een „scherp onderscheid maakt tusschen Schriftuurlijke en onschriftuurlijke wijsbegeerte”. En tot mijn verwondering voegt hij daaraan toe: „Deze onderscheiding is echter allerminst juist. Ze is wetenschappelijk zeker niet houdbaar en met de werkelijkheid in strijd”.

Men wrift, sedert de dagen, dat ons volk wordt opgeroepen tot den strijd voor een Vrije Universiteit, zich de oogen uit, als men dit leest.

En toch staat het er.

Er staat niet, dat Prof. Vollenhoven van een bepaalde filosofie ten onrechte verklaart, dat ze schriftuurlijk of onschriftuurlijk is. Neen: er staat, dat de onderscheiding zelf allerminst juist is. En op bl. 14 constateert Dr Steen, dat uit de door hem verdedigde opvatting van de „algemeene genade” (welke opvatting hij wel „schriftuurlijk” acht), voortvloeit, dat „een onderscheiding Christelijke en niet-Christelijke filosofie niet juist kan zijn”.

Het eenige nuttige element in deze bewering is, dat de polemiek tegen Prof. Vollenhoven, zóó, als ze heden ten dage concreet gevoerd wordt, haar woordvoerders tegen elkander verdeeld doet worden, waarover straks. Overigens is een dergelijke uitspraak niet minder dan een bevel naar de machinekamer: met volle kracht achteruit!

Prof. Dr V. Hepp — we hebben het indertijd reeds geciteerd toen we zijn eerste Dreigende-Deformatie-brochure aankondigden in ons nr van 4 Sept. '36 — Prof. Hepp heeft, gelukkig, er in vroeger dagen wel heel anders over geoordeeld. Volgens dezen hoogleraar („Ref.” I, no. 32, p. 245) bestond er „dringende behoefte” „aan een principiële wijsbegeerte”. „Het ontbreken van een echt reformatorische filosofie” leek hem „één van de middelste oorzaken, waarom de stroom der Rformatie reeds in de 17e eeuw voor een groot deel verzandde”. In de werken van Kuiper en Bavinck zag hij dan ook „de bouwstoffen” voor zulk een echt reformatorische filosofie al liggen; er moest echter een gebouw van gemaakt worden. En later („Ref.” III, nr 49, p. 366) slaakte Prof. Hepp de verzuchting: „Moge... een nieuwe periode ons verrassen met een filosofie uit eigen beginsel gegroeid. Onze tijd roept er om. De vooruitgang der Gereformeerde wetenschap hangt er voor een groot deel van af...” Ja, aldus concludeerde Prof. Hepp: „Met minder dan het scheppen van een filosofie kunnen we niet tevreden zijn”.

Nu stonden we sinds eenigen tijd voor het raadsel, waarom zij, die dezen oproep van Prof. Hepp met hun hartebloed hebben getoond te willen erkennen (was het niet Dr Kuiper geweest, die het hun geleerd had?), door hem werden tentoongesteld als lijdens aan „oorspronkelijkheidsziekte”; het was in de dagen, toen men een synode zich liet onledig houden met regelen omtrent de polemiek...

Thans komt daar een tweede raadsel bij. Men klaagt over het loslaten van Kuiper en Bavinck. Deze klacht is geslaakt, niet zonder duidelijke vingervijzing in de richting dergenen, die Prof. Hepp zou gaan bestrijden.

Welnu, hoe kan men Kuipers naam in het vaandel der hedendaagsche polemiek schrijven, en zóó openhartig hem weerspreken en verloochenen in één van de grondgedachten, die zijn levenswerk hebben beheerscht? Een onderscheiding tusschen Christelijke en niet-Christelijke filosofie zou niet juist zijn? En dat krachtens de leer der gemeene gratie?

Het is mijn taak niet, die gemeene-gratie-leer te verdedigen; ik meen, dat Dr Kuiper zich hierin veelzins onjuist heeft uitgedrukt, zich aan imaginair Schriftbewijs heeft gewaagd, en ook in zijn opvatting van het verband tusschen wetenschap en wedergeboorte veelzins niet aanvaardbaar is. En ik ben ook heelemaal niet bang, om dat te zeggen, want tegen Kuipers opvattingen zijn op dit punt al jaren geleden ingrijpende bezwaren ingebracht.

Maar ondanks dit alles sta ik toch zeer beslist aan zijn zijde, als ik hem de onderscheiding hoor verdedigen, die Dr Steen blijkt te verwerpen. En ik acht het een gelukkige omstandigheid, dat juist Kuipers verhandeling over „De Gemeene Gratie in Wetenschap en Kunst”, voor wat de wetenschap betreft, is uitgelopen op de these, dat verzoeking tusschen geloof en ongelooft geleerden ten eenenmale ondenkbaar is. Kuipers gemeene-gratie-leer bracht hem zelfs er toe, het „als een gelukkig verloop onder de werking der gemeene Gratie te beschouwen, dat de ongelooft wetenschap al meer alle overblijfselen van Christelijke traditie afschudt, steeds openlijker breekt met de overgeleverde denkeelden...

en ons het mogelijk-
meer dring-
In zijn ge-
geerte d-
„almeer al-
beginsel, k-
heel der d-
ze ook zij-
ting en str-
lijke belij-
om „een bo-
grondslag”
deeling der
schelden g-
Schrift zelf-
(10).

„Wie”, z-
grondslag r-
aan denzel-
de Evolutie-
II, 112). O-
ook „de p-
af op de v-
(59). „Op-
er is van e-
ook „niet o-
zin” (63).
de stam der
verheft dez-
gaan uit el-
berhaaldeli-
wetenschap
tens het fe-
en daarom
de naturalis-
wetenschap
in specifiek
meenen

Dr Steen
spreekt val-
tegenover d-
schoolmeest-
sofische litt-
wijst er de
stroomingen
zal zeker n-
kent, in lie-
de gangba-
onmogelijk

Maar op
Bavinck ku-
en nieuwe
heresieën, v-
denkt, als
(II, 64/5). Z-
Kuiper, „u-
ijn van K-
langs ge u-
van „de ph-
en die „zel-
getast... on-
stelsels ged

Ik vraag
zulk ding-
tegen Kuy-
wat wrevel
zijn „verhu-
zulk argu-
versta alle-
der Vrije U-
arnslagen-
overhaastin-
lijkheid eer-
evenwel de
verklart i-

grondslag
achten, en-
heidseisch
dienaar der
bestrijden.

Dreigende
Philosophi

Recht en

Aan het
een waars-
in de kerk
een of and-
het minste
Intussche
hiernee ne-
het ambt
leden wee-
noch Barth-
lijke eere-
telijk doet,
de uitreik-
denking, is
In zijn t-
Augustana-
aan; met n-
dat de kerk
het evange-
en de sacri-
in dat „zu-
dat „recht”
nu juist he-
heid” of „2